

T D a e e e lDe i i / 4 a 4 T i W 4 d S d le ,
Cl : IX, Sa 1, Sa a: 145-151, ZM R 2009.

DEDE KORKUT MET NLER ÜZER NDE TESP TLER (1)
-DEDE KORKUT•TA ÇÖZÜLEMEM B R BARE-
The New Corrections on the Korkut Manuscripties

Sadettin ÖZÇELK€

Özet

Bu makalede, Dede Korkut metinlerinde çözülememi ibarenin okunu ve anlamlandırılması ilgili birtakım düzeltmeler yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler Dede Korkut, ibare, kelime, okuma ve anlamlandırma.

Abstract

In this article it is discussed that corrections of a structure which were written by mistake and related to reading and meaning in Dede Korkut.

Key Words Dede Korkut, structure, word, reading and to give meaning.

Bu makalede Dede Korkut'ta geçen ve bu güne kadar çözülememi ibare üzerinde durmak istiyorum. Dresden 56b.2'de geçen, ancak Vatikan nüshasında yer almayan ibarenin metindeki yazılışı öyledir:

~

Önce ara im Tulararš Duharlšyš bšraktš d a d (1971: 84)

eklinde tercüme etmiştir.

Orhan aik Gökyay, ibareyi T a a e d a d a a 4 d a e d (DKK: 26-28) eklinde okumu ve tercümesine almamış (1995: 73), yani tercüme etmekten kaçınmış

Sande et al

Aysu Ata¹, ibarenin bazı kelimelerini tamir ederek ekilde okuyup anlamlandırıyor:

a a l d a e l
D a a ⁴d a d
'Ya (e) a l l d l a l e e l
A a a a a a d a d (2004: 34)

Ata, daha sonra soylamadaki, ulara, ulaz evi, duarlayş kelimeleri için iseu açşklamalarş yapıyor:

1. e l e l e l l e l a ⁴a a d a a a l e l e l l e d a a a a ' a e l ,
a ' a a e l ⁴ . (2004: 35)
2. a a l , l l , , de e d e a a a d a d . (2004: 35)
3. Te e d e ' a e a l ⁴a a ' a a e d l l l a a l a d e l d e l a - a (> + a -
a) l e a l e a e e l e e l e d l e l l e l e l d e ' d . A e D e d e K ⁴
K l a ' d a e e , e , e e l e l l l .
d a a - l e ' a a , a a ' a a a d a ⁴a A a a e l e l l e + a - e l d e e d a a
e e ' a a a a , a a a a ' a a a d a l e l ⁴a l l . A e l d e e l d e e l ⁴a
d a ' l e - d a a e e , e a ⁴a ' a d a a - l l d e e e l l l e l . (2004: 36).

Ata'nın kelimelerle ilgili okumaları, önemli ölçüde yazışm düncesine dayanıyor. Ayrıca açşklamaların bir yorumdan ibaret olu teklif olarak bu görüere yer verdi anlamış. Ancak kelimelere verilen anlamlar sözün görü, metnin bütünlüüne uygun dümüyor.

Semih Tezcan, son üç kelimesini yazışla uygun olarak ⁴d a d ekilde okudu u ibarenin diir kelimeleri ile ilgili olarak tereddütlerinin bulunduunu, yaşşladş metinde ibareyi u ekilde yazarak belirtmiştir:

a (?) l d ⁴ d a
D a (?) (?) ⁴d a d

Tezcan, yazış oldu u notta (DKON: 183-187) bu ibare için 'D .56 .2-4' e DKK' e
a a d . demi, ibarenin Vatikan nüshasında yer almamasını müstemsinin
e d e a istemesine bdamş, ibare ile ilgili olarak kendisinden önce yapılmış okumalardan söz etmeksizin soylamada geçen bazı kelimeler üzerinde durmu

Tezcan'ın ibareyi okuyuekli ve notu ile ilgili olarak bazı noktalara dikkat çekmek istiyorum:

1. Birinci dizedeki _____ kelimeleri ile _____ kısmı arasındaki benzerlikler üzerinde durulmamış.
2. > düzeltmesinin doğru olma ihtimali zayıf görünüyor. Çünkü yazışın tamamen de mesi çok uzak bir ihtimaldir. Ayrıca buna tanış olarak gösterilen D .74a.3-4, D .135 .6, 142 .12 ⁴ a örnekleri de kabul edilmesi zor gerekçelerdir. Çünkü Dede Korkut'ta d a ve a farklı anlamlarda kullanılmış ve farklı yazışmışki ayrı kelimedir. ki kelimenin anlamı, metindeki yazışlar ve örneklerinin geçtiyerler öyledir:

dam: tuzak (<Far. dâm) Drs.129b.5 (1 örnek).

am: ev Drs.6a.12, 10b.1, 10b.1, 74a.3, 135b.6, 142b.12 (6 örnek).

¹ Ata'nın makalesinin yayış tarihi 2004 olsa da 1998'de bildiri olarak sunulduğundan Tezcan'ın yayışından önce anılmış.

unu da belirtmek gerekir ki Tezcan'ın ibareyi okurken üç serbeti kullanmış olmasın bu okuyunun çözümsüz kaldığını gösteriyor.

Dursun Yıldırım da Talat Tekin gibi *de* > ses dei ikliklerinden hareketle, fakat kelimelerin metinde yanlış yazıldığını düşünerek yukarıdaki ifadeyi önce *de a de a* eklinde okumu ve *de*- fiilinin metinde ' e ' anlamında kullanılmış oldu unu belirterek *de a [a] de a [] de'* [= *de a a de a a de*] (2001: 147-148) eklinde tamir etmiş ve anlamlandırmıştır. Bu teklif de dierleri gibi çok serbest ve oldukça problemlidir: Cümlelerin öznesi olan *a* , kendi başına nasıl çözer veya ebilir ve bu ne demektir? Ayrıca metinde eklinde yazılmış olan *de* okumak doru olur mu? Yıldırım, ibareyi ekilde tamir etmiş tir:

de de a de e de
de de [a a]
de a [a] [e a de a a] de
a [] de [a a] (2001: 153)

Görüldü ü gibi Yıldırım, ibareyi Sertkaya ve Ata'dan daha fazla tamir, tercüme olarak daha serbest yorumlamış ancak gerek okuma gerekse tercüme yönünden tatmin edici bir çözüme ulaşmamıştır.

Ben, daha önce bu ibarede geçen ve metinde eklinde yazılmış olan kelime üzerinde durmuş ve u yorumu yapmışım:

Be e' a de a e e a de e a a de de a a de l l, D a Y e a
a a l D a de l l e l l e a a a e D a , de a a a l l . () B e e ,
a de l l e l (D a de a de), 'D a a (a e l l) de a de'
e l de de a e a a a de . A a , de e l de a l l l e l l e l a
de a a e l e e l . Ne a l l e l l e e l de de a l e l l l e a
de l l . (Özçelik 2005: 166-167).

imdi ise, bu ibarenin tamamını okumak, yorumlamak ve tercüme etmek istiyorum. Öncelikle, bu ibarede yazışm yönünden sadece bir harfin (*de* yazılmamış oldu unu, bunun dışında bir yazışm yanlışlığı veya eksikliinin bulunmadığını düşünüyorum ve metni sadece bu bir harfi ekleyerek tamir ediyorum:

[] -

Yukarıda tamir ettim ibareyi öyle okuyorum:

- ul ulada girdüğüm, ula[a] eri du arlayış odu um ya ş yurdu

Bu tamir ve okuma şeklinin gerekçeleri öyledir:

Ekledi im harfi yazışm hangi sebeple unutulmuş olabilir? kelimesi, ibarede ikinci kelime olarak geçmektedir. Aynı kelime dördüncü sırada tekrarı eklinde çıkıyor. Kelimenin kendisinden sonra gelen () kelimesi () ile başlıyor ve dikkat edilirse metinde kelimesine bitmiş yazılmıştır. *te* yazışm () kelimesinin başındaki *de* nedeniyle bir önceki kelimenin sonundaki *e* ()'yi yazmamış unutulmuş olabilir. Nitekim aynı harf *be* örnekte de yine kelime sonunda unutulmuş yazılmamıştır:

Drs.11b.8, 12a.7: Bayındır[a]

Drs.18b.11: n -merde[e]

Drs.48b.13: zarışlar[a]

Drs.55a.12: biz[e]

Drs.103a.8: i [e]

imdi de önce ibarenin *a d [a] e l d a a 4 d a d* kşsmş üzerinde durmak ve ilk üç kelimenin anlamlarşndan hareketle ibareyi tercüme etmek istiyorum:

Dede Korkut•ta sadece bu ibarede ve iki defa geçerkelimesinin *l d a , a l* anlamşnda kullanılmış oldu unu düşünüyorum. Eskiden hisarlarda hapisane olarak kullanılan zindanlarşn kşsmen yer altşnda olduğunu biliyoruz. *K a e e e a a e e l e 4 d l l l l e e d a l a a l a e 4 a a a a d . B a l l l 4 a 4 d a d a a e a a a 4 a d . Y e d l e l d a e e l l a l l e e a .* (Pakalşn 1983: 663).

Nitekim Dede Korkut•ta Ouzlar•şn esir dükleri hisarlarda zindana hapsedildiklerini görüyoruz. Beyrek, Bayburt Hisarş•nda on altş yıl hapis yatma beynin kşzşşn yardşmşyla firar etmi tir. Ozan, Drs.139a.4-5•te tutsak alşnan Kazan için der: *H e e a a d l e , 4 a a a d a l a a d a . a a l d e l e a 4 d a* Ozan, daha sonraki satşrlarda (Drs.139a.8-10)ınlarş anlatşr: *a e l d a a a d d . a d , e d :* *a a B e , e d ? D l l a d a 4 d , 4 a l d e l 4 d ?* Yukarşdaki satşrlarda geçerkelimesi ve *l d a* ve *4 d* kelimeleri ile bu cümledeki *a* ve *e* tamlamalarş da bize bu konuda fikir veriyor.

Derleme Sözlü•nde *4* kelimesi için altşncş sşrada anlam olarak *a d a l e e a a .* *T 4 a a a l a a a e e (E e l - K 4 a)* (DerS: 3951) ekinde bilgi verilmitir. Kar şlatşmalş Türk Lehçeleri Sözlü•nde *4 d* ve *a e* kelimelerinin karşlşş Özbek Türkçesinde *e a* (KTLS: 74 ve 555) ekinde verilmitir. Yine aynı sözlükte *a e* kelimesinin Kşrgşz Türkçesinde *e* (KTLS: 75) ekinde kullanıldış gösterilmitir.

E kelimesinin hem Dede Korkut•ta hem de günümüz Türkiye Türkçesinde, *a a* anlamşnda kullanıldış biliyoruz.

Üçüncü kelime (duarlayş) için önce bir özet yapmamşz gerekiyor: Beyrek•ün yapıldış günlerde, bir gece basknşnda silah kullanamadan otuz dokuz kişi birlikte esir düer. Daha sonra Yalancş Olu Yaltaçuk, Beyrek•in ölüm haberini getirir ve Beyrek•in *l e e* ni anlşş Banş Çiçek kendisine verilir. Ardşndan *an* yapışr, *dün* hazşrlıklarına *banş*. Durumu haber alan Beyrek, Bayburt kalesinden kaçarak deli ozan *kşs* girer ve Yaltaçuk ile *Qz* yi itlerinin *dün* öleninde ok attıklarş yere gelir; Yaltaçuk ok atışda Beyrek kendisine küfreder. Bunun üzerine Yaltaçuk, sinirlenerek yayşnş Beyrek•e verir ve ok atmasnş ister. Beyrek, yayş gerekerek kşrar ve Yaltaçuk•un önüne bşrakşr. te üzerinde durdumuz ibare, ozanşn olayşn devamşnş *a b l a t t i* cümlelerden hemen sonra gelen Beyrek•in soylamasşnda geçer. *O z a n* der:

Y a a 4 Y a a a a d a a a d , e d : M e e B e e a a d e ,
d d l . V a d a e d l e . (56 .1) Beyrek, yayş gördüğünde yoldarşn andş, *adış e d :*

• [] -

Elümde ş l kelüm ay ş r malş

Ay ş r v rüp aldu um

[a] tozlu atş yayum

Bo a v rüp aldu um bo ma kiri üm

Bu lu yerde odum geldüm,

Otuz o uz yoldaum iki ar ş umŽ (Drs: 56a.12- 56b.5)

Beyrek, burada yayşnş görüde yoldarşnş hatşrlamşve a lamştşr. Yukarşdaki metinde geçen 'Be e , a d l de 4Ja a a d, a a d' cümlesinden sonra Vatikan 79b.1-2•de ayrşca a e l e a d, e e d. cümlesi geçmektedir. te aratşrmacşlar dikkatlerini Vatikan nüshasşnda geçen bu cümle üzerinde ayla tşrmş olduklarşndan Beyrek'in bu soylamasşnşn sadece a e l konusunda olduunu düünmü ve artlanmş olmalşlar. Beyrek, Drs.51b.6-11•de atş ile ilgili soylamasşnda sadece atşnş över. Ancak, üzerinde dmdz bu metinde durum farklıdşr: Ozanşn bu soylamadan önce verđbilgiye göre Beyrek hem yoldarşnş anar (hatşrlar) hem de yayşnş över ve a lar.

Beyrek'in bu 4 a anşn sonundaki B e de 4J e d , O 4 4Ja l l cümlesi bize düün yerine gelmeden önce, Bayburt kalesinden kaçarken, kâfire seslendi yolda larşnşn sayşşnş belirterek yoldarşnş kendilerine a e bşraktşşnş söyledi u 4 a ayş hatşrlatşr:

•Mere asş dhlü k fir,

Menüm a zuma söğübdürürüdü döyemedüm.

ara o uz etinden yanş y dürdü , döyemedüm.

Tangrş maa yol v rdi, g der oldum, mere kfir!

Otuz o uz yigidüm emnet, mere kfir!

Birin egsük[bulsam] y rine on öldüreyim,

Onşn egsük bulsamryne yüzün öldüreyim, mere kfir!

Otuz o uz yigidüm emnet, mere kfir!Ž (Drs.52a.2-7)

Beyrek, bu 4 a a ile kâfire seslenerek 4 4Ja şnş emanet olarak bşraktş ve onlara zarar gelmesi durumunda hesap soraca, intikam alacaşnş söylüyor, tehdit ediyor. Yani, Beyrek yolda larşnş dümana a a a teslim etmi oluyor.

Mo olcada 'd a a-' fiili a a a a , l a a e e (Lessing: 428) anlamşndadşr. Bu tanşmş ' a a , a e l e ' ekinde yorumladşmşzda yukarşdaki ibarede geçen a a kelimesi 'd a a-' fiilinin ünsüz de i mesine (g>) u ramş ekladır, diyebiliriz.

Bu durumda a d a e l d a a 4J a d ifadesi l d a a a a a a a a a d a d ekinde anlaşılabilir.

barenin a d a l d kşsmşnşn tercümesine gelince:

Birinci kelimenin (ul) : (.) 2. a a 4 , dde (Devellio lu 1993: 1113) anlamşnda olduunu düünüyorum.

O halde ibarenin bu kşsmş a a l d a a l d l ekinde tercüme edilebilir. Beyrek'in 16 yıl Bayburt kalesinde hapis kalmasş tercümenin dolu unu destekler. Ayrşca bu tercüme göre a+d a yapşşndaki bulunma durumu ekinin yönelme durumu yerine kullanılması düünüyorum. Nitekim aynş ek, Dede Korkut'ta geçen örneklerde de yönelme durumu yerine kullanılmışşr:

Drs.26b.7: •Oul çoban, anda g dersin?Ž

Drs.46b.5: •oş[ne] y rde dü se anla gerdek dikeridi.Ž

Drs.48a.5: • anda g tdü beni yaşsuz oyup c num yigit?Ž

Drs.48a.7: •Bir yadu da ba odu umŽ

Sonuç olarak ibareyi *ada l d , ad[a] e l d a a 4 d a d =*
a a l da a l d l l , l da da a a a a a a a d a d ekinde okuyor ve
tercüme ediyorum.

Kaynaklar

- ATA Aysu, •Dede Korkut Hikâyelerinde üpheli Birkaç Kelime Üzerine DñncelerŽ,Türk Dili Ara tşrmalarş Yşliş Belleten 1998/I, Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 2004, s. 29-38.
- Derleme Sözlü ü I-XI c., Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1965-1979.
- DEVELL O LU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgař Aydşn Kitabevi Yayşnlarş, Ankara 1993.
- ERCLASUN Ahmet Bican (ve Dierleri), Kar şla tşrma lş Türk Lehçeleri Sözlü ü, Kültür Bakanlışş Yayşnlarş, Ankara 1991.
- ERGN Muharrem,Dede Korkut Kitabş, Milli E itim Bakanlışş Yayşnlarşstanbul 1971.
- ERGN Muharrem,Dede Korkut Kitabş I (Giri -Metin-Faksimile), Türk Dil Kurumu Yayşnlarş: 169, Ankara 1989.
- ERGN, Muharrem,Dede Korkut Kitabş II (ndeks-Gramer), Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1991.
- GÖKYAY, Orhan aik, Dede Korkut Hikâyeleri, Dergah Yayşnlarşstanbul 1995.
- GÖKYAY Orhan aik, Dedem Korkudun Kitabş, Milli E itim Basşmevi, stanbul 2000.
- ÖZÇEL K, Sadettin,Dede Korkut Ara tşrmalar, Notlar/ Dizin/ Metin , Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- ÖZÇEL K Sadettin,Dede Korkut Üzerine Yeni Notlar, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.
- PAKALIN Mehmet Zeki,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü ü (III. cilt), stanbul 1983.
- SERTKAYA Osman Fikri, •Dede Korkut Kitabşndaki Bazş Manzum Parçalarşn Hece Vezni ve Manzume Türü Açşşndan Derlendirilerek Yeniden Okunması,Türk Dili Ara tşrmalarş Yşliş Belleten 1988Türk Dil Kurumu Yayşnlarş: 552, Ankara 1994, s. 141-156.
- TEK N Talât, •Dede Korkut Hikâyelerinde Bazş Düzeltme lş,Türk Dili Ara tşrmalarş Yşliş Belleten 1982-1983, Ankara 1986, s.141-156.
- TEZCAN Semih,Dede Korkut O uznameleri Üzerine Notlar, Yapş Kredi Yayşnlarş: 145şstanbul 2001.
- TEZCAN Semih; BOESCHOTEN, HendriDede Korkut O uznameleri, Yapş Kredi Yayşnlarş: 144şstanbul 2001.
- YILDIRIM, Duřsun, •Qam Böri O lş Bamşs Bōrik[Qam Bōre Olu Bamşs Bōrēk Boyunda Sorunlar ve Çözümlemeler]Türkbilig, Türkoloji Ara tşrmalarş Ankara 2001, 2001/2, s. 129-167.

Kşsaltmalar

- o DerS: *De e e S* (1965-1979).
- o DKK: Gökyay, Orhan aik (2000).
- o DKKII : Ergin, Muharrem (1991).
- o DKON: Tezcan, Semih (2001).
- o Drs.: Dede Korkut•un Dresden nüshasş.
- o ME: Ergin, Muharrem (1989).
- o Vat.: Dede Korkut•un Vatikan nüshasş.